

1

Prinsippprogram

2

for

3

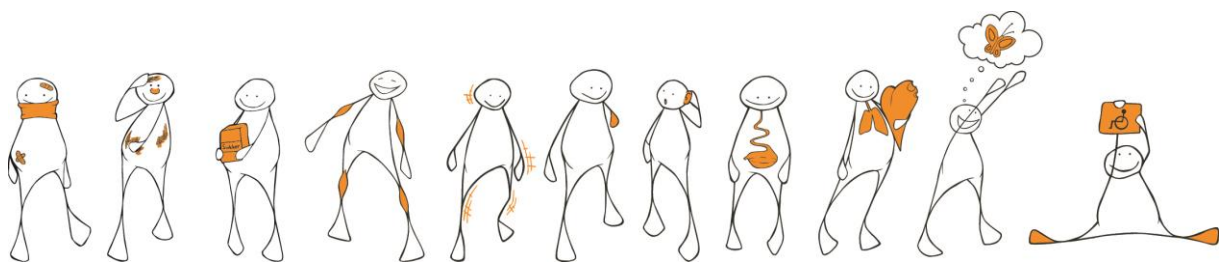
Unge funksjonshemmede

4

5

Vedtatt av Unge funksjonshemmedes generalforsamling 2018

6

1 **0. Forord**

2

3 **Formål**

4 Unge funksjonshemmedes formål er å sikre deltagelse og samfunnsmessig
5 likestilling for ungdom med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

6 Unge funksjonshemmede arbeider *for rettighetene* til ungdom med
7 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer, slik de går fram av FN-
8 konvensjonen om rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse og FN-
9 konvensjonen om barns rettigheter.

10 Unge funksjonshemmede arbeider *mot diskriminering* i alle former, og *for*
11 *universell utforming* som prinsipp på alle samfunnsområder.

12 Unge funksjonshemmede arbeider *for anerkjennelse som demokratiske*
13 *representanter* for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

14 Unge funksjonshemmede arbeider *for brukermedvirkning i alle prosesser* som
15 angår unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

16 **Om organisasjonen**

17 Unge funksjonshemmede er en sammenslutning av organisasjoner og
18 grupperinger av ungdom med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.
19 Organisasjonen er demokratisk og selvstendig, og har eget styre, eget regnskap
20 og egne vedtekter.

21 Unge funksjonshemmede er partipolitisk uavhengig.

22 **Arbeidsmåter**

23 Unge funksjonshemmede jobber med *interessepolitisk påvirkning* av norske
24 myndigheter og andre samfunnsaktører, på vegne av medlemsorganisasjonene
25 som fellesskap.

26 Unge funksjonshemmede jobber med *kunnskapsinnhenting og*
27 *kunnskapsspredning* om tema og enkeltsaker som er viktige for å nå
28 organisasjonens formål.

1 Unge funksjonshemmede jobber for *erfaringsutveksling, samarbeid og*
2 *solidaritet* mellom organisasjoner av, for og med ungdom med
3 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer spesielt og
4 ungdomsorganisasjoner generelt, på tvers av sektorer og landegrensar.

5 **Om forholdet mellom prinsippprogrammet og andre styringsdokumenter**

6 *Prinsippprogrammet* tar utgangspunkt i Unge funksjonshemmedes *vedtekter*, og
7 uttrykker medlemsorganisasjonenes felles grunnsyn på overordnet nivå i
8 interessepolitiske saker og organisatoriske spørsmål.

9 *Arbeidsprogrammet* skal ta utgangspunkt i dette prinsippprogrammet, og
10 uttrykke medlemsorganisasjonenes felles politiske og organisatoriske
11 prioriteringer for organisasjonens virksomhet i arbeidsprogramperioden.

12 **1. Arbeidsliv og levekår**

13 Å ha en jobb er en viktig forutsetning for å leve et selvstendig liv, og gir
14 muligheten til bruke evnene sine, bidra til samfunnet og inngå i et fellesskap på
15 en arbeidsplass. Ungdom med funksjonsnedsettelse har lavere yrkesdeltaking
16 enn andre grupper. Dette har vært stabilt i lang tid, trass bred politisk enighet
17 om at økt sysselsetting i denne gruppen er et prioritert mål og at det vil være
18 samfunnsøkonomisk lønnsomt og bidra til bedre livskvalitet for den enkelte.

19 Ungdom med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer er en gruppe med
20 store individuelle forskjeller. Funksjonsnedsettelse er ikke alltid fysiske, og ikke
21 alltid synlige. Arbeidslivs- og levekårspolitikken må baseres på et fleksibelt
22 tiltaksapparat og løsninger som myndiggjør enkeltmennesker.

23 Unge funksjonshemmede jobber for at tilbud, tjenester og tiltak skal være
24 likeverdige over hele landet

25 * * *

26 **Arbeidsliv**

27 *Unge funksjonshemmede mener* myndighetene i samarbeid med partene i
28 arbeidslivet har ansvar for å gjøre det mulig for alle helt eller delvis arbeidsføre
29 å jobbe. Det skal være lave terskler for deltakelse og egenforsørging.

30 *Unge funksjonshemmede mener* det offentlige har ansvar for å sikre
31 tilrettelegging, tilpasning og hjelpemidler. Dette skal være på plass når den
32 enkelte trenger det, på utdanningsinstitusjon og arbeidsplass.

1 *Unge funksjonshemmede mener* avtalen om inkluderende arbeidsliv (IA-
2 avtalen) og Jobbstrategien må videreføres. Unge funksjonshemmede krever at
3 representanter for unge funksjonshemmede involveres i utvikling av alle tiltak
4 og satsninger for å få unge med funksjonsnedsettelse og kronisk syke i arbeid.

5 *Unge funksjonshemmede krever* at partene i arbeidslivet må utvikle virkemidler
6 som sikrer inkluderende rekruttering og flere deltidsarbeidsplasser. Dette
7 krever tilgjengelig ungdoms- og sosialfaglig kompetanse samt utbygging og
8 avbyråkratisering av tiltaksapparatet for arbeidssøkere, arbeidstakere og
9 arbeidsgivere.

10 *Unge funksjonshemmede krever* at myndighetene må ha en reell
11 ungdomssatsning i NAV som finansieres på nasjonalt nivå, for å sikre at flere
12 unge fullfører skole og kommer ut i arbeid.

13 *Unge funksjonshemmede mener* at arbeidsmarkedstiltak i størst mulig grad må
14 skje innenfor det ordinære arbeidslivet, fordi dette gir den enkelte mer
15 relevant erfaring og nettverk. Andre tiltaksløp må gi formell kompetanse og
16 være tilpasset det lokale arbeidsmarkedet.

17 *Unge funksjonshemmede mener* NAV må styrke samarbeidet med
18 arbeidsgivere, og sikre oversiktlig og lett tilgjengelig informasjon om tiltak og
19 oppfølging i NAV for både arbeidsgivere, og arbeidstakere med
20 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

21 *Unge funksjonshemmede støtter* et mangfold av leverandører av kvalitativt
22 gode attføringstjenester til personer med nedsatt arbeidsevne. Det må stilles
23 klare krav til resultater til leverandører av arbeidsmarkedstiltak, som vektlegger
24 varig deltakelse i arbeidslivet. NAV må prioritere tett og tilpasset oppfølging
25 av den enkelte, for å sikre riktig avklaring og tiltak. Det må sikres fleksibilitet til
26 å endre tiltak dersom vedtatte løp ikke fører frem.

27 *Unge funksjonshemmede mener* norske kommuner må tilby relevante
28 utdannings- og arbeidstilbud til helt eller delvis uføre som ønsker å bruke
29 restarbeidsevnen. Parallelt med dette må gradert uføretrygd kunne brukes i
30 større grad enn i dag. Staten må legge til rette for at alle lokale NAV-kontor har
31 et målrettet samarbeid med skolen, helsetjenesten og lokalt næringsliv.

32 *Unge funksjonshemmede mener* all informasjon om statlige og kommunale
33 ytelser og reell saksbehandlingstid for disse, må være tilgjengelig uten å
34 oppsøke NAV-kontoret. NAV-kontorene bør prioritere arbeidsformidling og
35 bistand til personer med omfattende behov.

36 *Unge funksjonshemmede mener* at kvaliteten på NAVs tjenester og tiltak må
37 evalueres etter i hvilken grad de fører til varig deltakelse i arbeidslivet, trivsel

1 og mestring, individuell tilpasning, tett oppfølging.

2 *Unge funksjonshemmede mener* reelt lik tilgang til utdanning er avgjørende for
3 mulighetene ungdom med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer har
4 på arbeidsmarkedet. Det innebærer at aldersgrenser, varighetstak og andre
5 hinder for utdanning som tiltak, må fjernes, og at studiestøtten til studenter
6 som ikke kan arbeide økes.

7 *Unge funksjonshemmede er negative til* en arbeidsmiljølov som gir generell
8 adgang til midlertidige ansettelser for en begrenset periode, fordi dette kan
9 innebære et mer utrygt arbeidsliv og øke faren for utstøting av enkeltgrupper.
10 Det må innføres tiltak som forhindrer lovbrudd og utnyttelse av gråsoner.

11 *Unge funksjonshemmede mener* rettighetene til sykepenger fra første dag må
12 opprettholdes. Samtidig må staten og partene i arbeidslivet fortsette arbeidet
13 med inkluderende arbeidsliv (IA), herunder satsingen på andre tiltak for å
14 redusere sykefraværet. Det skal ikke innebære ekstrakostnader for
15 arbeidsgivere å ansette personer med funksjonsnedsettelse og kroniske
16 sykdommer som i perioder kan ha høyere sykefravær.

17 *Unge funksjonshemmede mener* at norske myndigheter må jobbe aktivt for å
18 bygge ned grensehinder som møter ungdom med funksjonsnedsettelse og
19 kroniske sykdommer når de søker utdanning eller arbeid i andre land.

20 **Levekår**

21 *Unge funksjonshemmede krever* at ungdom med funksjonsnedsettelse og
22 kroniske sykdommer skal oppleve frihet fra diskriminering. Norge må oppfylle
23 forpliktelsene i internasjonale konvensjoner om rettighetene til personer med
24 funksjonsnedsettelse.

25 *Unge funksjonshemmede mener* at unge uføre skal sikres levekår og mulighet til
26 deltaking i samfunnet på linje med andre. Dette må ligge til grunn for nasjonale
27 og lokale politiske vedtak på alle relevante områder.

28 *Unge funksjonshemmede krever* at FN-konvensjonen for mennesker med
29 nedsatt funksjonsevne (CRPD) innlemmes i norsk lov. Norge må fjerne
30 tolkningserklæringene mot artikkel 12, 14 og 25 i konvensjonen, og ratifisere
31 tilleggsprotokollen om individklageordning. I tillegg må norske myndigheter
32 jobbe for å redusere de kommunale forskjellene i tilgangen til rettigheter i
33 praksis.

34 *Unge funksjonshemmede mener* at norske myndigheter må jobbe aktivt for
35 bedre levekår for personer med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom

1 globalt, på internasjonale arenaer der Norge deltar, og gjennom
2 utviklingssamarbeid.

3 *Unge funksjonshemmede krever at uføretrygden og andre helserelevante ytelser*
4 *har et nivå som gjør tilleggsytelser, som for eksempel sosialstøtte og bostøtte,*
5 *overflødige. Informasjon om rettigheter og plikter må være tilpasset ungdom.*

6 *Unge funksjonshemmede går inn for økt minstefradrag i skattbar inntekt, slik at*
7 *de med lavest inntekt får beholde mer av lønnen. Dette gjelder også for*
8 *trygdeytelser og andre helserelevante ytelser.*

9 *Unge funksjonshemmede mener at ekstrautgifter knyttet til sykdom og*
10 *funksjonshemminger må kompenseres fullt ut gjennom enkle og ubyråkratiske*
11 *tilskuddsordninger. Tidligere særfradrag for store sykdomsutgifter må erstattes*
12 *med en tilskuddsordning som omfatter de områder særfradraget dekket*
13 *tidligere, og som i dag ikke dekkes av grunn- og hjelpestønad. Det er viktig at*
14 *minstesats på offentlige tilskudds- og stønadsordninger reduseres og holdes*
15 *lavt, slik at lavinntektsgrupper ikke kommer skjevt ut.*

16 *Unge funksjonshemmede mener staten må drive en kontinuerlig forenkling og*
17 *digitalisering av søknads-, vurderings- og rapporteringsprosedyrer i NAV.*
18 *Mange med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer bruker flere*
19 *offentlige velferdstilbud, og skal slippe å rapportere inn samme opplysninger*
20 *flere ganger til ulike offentlige etater. Brukere av mer enn én ytelse eller*
21 *tjeneste må få en fast veileder som har ansvar for samordning og koordinering*
22 *av tjenestene.*

23 *Unge funksjonshemmede mener det er nødvendig med en helhetlig politikk for*
24 *mennesker med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. Arbeidet med en*
25 *helhetlig strategiplan for likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne må*
26 *ta utgangspunkt i CRPD og særlig ta sikte på å redusere regionale, kommunale*
27 *og sosioøkonomiske forskjeller i tilgang til rettigheter. Planen må ta høyde for*
28 *særlige utfordringer for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom.*

29 *Unge funksjonshemmede mener at norske myndigheter må sikre en*
30 *kontinuerlig innhenting av ny kunnskap og forskning om funksjonshemmedes*
31 *levestandard og deltakelse i samfunnet. Denne kunnskapen må være lett tilgjengelig*
32 *for samfunnet.*

33 *Unge funksjonshemmede forventer at regjeringen i de årlige statsbudsjettene*
34 *sikrer finansiering av konkrete tiltak for å nå målet om et universelt utformet*
35 *samfunn innen 2035. Utdanningsinstitusjoner og arbeidsplasser må prioriteres.*

1 **2. Utdanning**

2 For personer med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer, er
3 utdanning enda viktigere for å komme i jobb enn for andre grupper. Forskning
4 tyder på at lavere utdanning er hovedårsaken til at personer med fysiske
5 funksjonsnedsettelse i liten grad får økt inntekt etter fylte 30 år, slik de fleste
6 andre får. Forskning viser at dette også gjelder personer med andre
7 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

8 Universitets- og høyskoleloven slår fast at studieinstitusjoner så langt som
9 mulig skal legge til rette for studenter med særskilte behov, og at dette ikke
10 skal føre til reduserte faglige krav. Undersøkelser tyder likevel på at mange
11 opplever mangelfull tilrettelegging, og avslutter utdannelsen på grunn av dette.

12 * * *

13 *Unge funksjonshemmede krever at retten til spesialundervisning og*
14 *medfølgende klageadgang må bestå, og styrkes ved at lovbrudd får*
15 *konsekvenser. Spesialundervisningen skal utformes og gis av kvalifisert*
16 *undervisningspersonell, og kompetanse om spesialpedagogisk metode må inn i*
17 *lærerutdanningen.*

18 *Unge funksjonshemmede krever at Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og*
19 *Statped må styrkes og være mer tilgjengelig for alle elever, foreldre, lærere og*
20 *skoleeiere. Statped må innlemmes allerede i utredningsprosessen, for å sikre*
21 *bedre oppfølging i ettertid. PPTs rutiner må gjennomgås for å sikre at*
22 *retningslinjene blir tettere fulgt. Dette for å sikre at kvaliteten på tilbudet*
23 *oppretholdes.*

24 *Unge funksjonshemmede mener at Samordna opptak må registrere*
25 *tilretteleggingsbehov, og sikre at informasjonen overføres*
26 *utdanningsinstitusjonen og blir koblet sammen med utdanningsplanen.*
27 *Studenter må få kontaktinformasjon knyttet til tilretteleggingsbehovet sammen*
28 *med opptaksbrevet.*

29 *Unge funksjonshemmede krever at statlige myndigheter må sikre at unge med*
30 *funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer får samme mulighet som andre*
31 *til å fullføre videregående skole med alle fag, og eventuell praksis som trengs,*
32 *for å få enten fagbrev eller studiekompetanse. Retten til videregående*
33 *opplæring må være livslang.*

- 1 *Unge funksjonshemmede krever* at det framskaffes mer kunnskap om effektene
2 av dagens tiltaksapparat i videregående skole. Tilpassing må ikke skje i form av
3 fritak fra hele eller deler av obligatoriske fag, dersom dette fører til manglende
4 studiekompetanse eller sosial ekskludering.
- 5 *Unge funksjonshemmede mener* at grunnskole og videregående opplæring må
6 gis til ungdommer under opphold på sykehus eller rehabiliteringsinstitusjon.
7 Rutiner for oppfølgingsansvar og finansiering må være tydelige og forankret
8 hos skoleeiere.
- 9 *Unge funksjonshemmede mener* NAV-kontorene må kunne drive oppsøkende
10 og forebyggende virksomhet gjennom samarbeid med skolen,
11 oppfølgingstjenesten og andre treffsteder for ungdom, for å sikre at så mange
12 som mulig fullfører videregående opplæring. Ventetiden mellom ulike
13 aktiviteter og tiltak må være så kort som mulig.
- 14 *Unge funksjonshemmede mener* at lærere må ha mulighet til å føre legemeldt
15 fravær, for å sikre karaktergrunnlag, men fravær som skyldes helse- og
16 velferdsgrunner og kan dokumenteres av helsepersonell, skal ikke føres på
17 vitnemål eller kompetansebevis.
- 18 *Unge funksjonshemmede mener* at fravær tilknyttet arbeid i bruker- og
19 pasientorganisasjoner skal anses som gyldig fravær i skolen, uavhengig av hvor
20 man bor i landet og hvem som godkjenner fravær.
- 21 *Unge funksjonshemmede mener* det må forskriftsfestes nasjonale standarder
22 for tilrettelegging av eksamener ved utdanningsinstitusjoner.
- 23 *Unge funksjonshemmede krever* like rettigheter for tilrettelegging ved
24 studieinstitusjoner uavhengig om utdannelsen er heltid eller deltid, initiert av
25 Nav eller ikke.
- 26 *Unge funksjonshemmede krever* at elever, studenter og ansatte ved
27 utdanningsinstitusjoner må sikres mer kunnskap og kompetanse om rettigheter
28 og muligheter for elever og studenter med funksjonsnedsettelse og kroniske
29 sykdommer.
- 30 *Unge funksjonshemmede mener* staten på en ubyråkratisk måte må sikre at
31 utdanningsinstitusjoner etterlever forpliktelser knyttet til tilrettelegging og

1 universell utforming, og løpende innhenter informasjon om situasjonen på
2 skoler og læresteder.

3 *Unge funksjonshemmede mener* det trengs kontinuerlig oppdatert kunnskap
4 om situasjonen for yrkesfagelever med funksjonsnedsettelse.
5 Tilskuddsordningen for bedrifter som tar inn lærlinger med særskilte behov må
6 dekke de faktiske merkostnadene for bedriften. Fagopplæring gjennom skolen
7 bør være et praksisrettet løp som alternativ til læretid i bedrift, dersom dette
8 ikke er mulig.

9 **3. Bolig, transport, assistanse og velferdsteknologi**

10 Egen bolig er en viktig del av etableringsfasen for unge voksne. Unge med
11 nedsatt funksjonsevne eller kroniske sykdommer vil ofte ha spesielle behov for
12 utformingen og plasseringen av boligen. Samtidig har både ungdom generelt og
13 unge med nedsatt funksjonsevne spesielt lavere inntekt og sosial mobilitet enn
14 gjennomsnittet, og stiller i utgangspunktet svakere på eie- og leiemarkedet.

15 Tilpasset transport, brukerstyrte assistenttilbud og velferdsteknologi er
16 virkemidler som bidrar til å gi den enkelte et selvstendig liv.
17 Velferdsteknologiske løsninger gjør det mulig å mestre eget liv og egen helse på
18 egne premisser, og kan bidra til at personer med behov for helse- og
19 omsorgstjenester i større grad kan få behandling i sin egen heim.

20 * * *

21 *Unge funksjonshemmede mener* at pasienttransporten må ha nasjonale
22 retningslinjer for tilrettelegging. Tilretteleggingen skal stemme med faktiske
23 behov, uavhengig av diagnose.

24 *Unge funksjonshemmede mener* lovverket må sikre at nye boliger blir universelt
25 utformet. Både startlån i Husbanken og boligtilpasningstilskudd for personer
26 med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer må være tilgjengelig og
27 praktiseres likt i alle kommuner.

28 *Unge funksjonshemmede mener* staten og kommunene må sørge for at det
29 bygges flere ikke-kommersielle utleieboliger i alle kommuner der det er behov
30 for det. Bostøtte kan ikke erstatte sosial boligbygging.

- 1 *Unge funksjonshemmede mener* det må satses på å gjøre eksisterende
2 offentlige bygg, friluftsområder og bymiljø universelt utformet.
- 3 *Unge funksjonshemmede krever* at universell utforming av transportsystemet
4 blir bygd ut i et tempo som er i samsvar med målet om et universelt utformet
5 Norge i 2035. Informasjon om tilgjengelighet og universell utforming av
6 transport- og kollektivsystemet må inkluderes i en nasjonal reiseplanlegger.
- 7 *Unge funksjonshemmede mener* dagens ordning for tilrettelagt transport for
8 funksjonshemmede (TT-ordningen) må styrkes og gjøres nasjonal for å sikre
9 likeverdig tilbud i hele landet. En nasjonal ordning må være hensiktsmessig og
10 rettferdig for alle, uavhengig av bosted og behov. En sterkere TT-ordning vil
11 bidra til å øke selvstendighet og samfunnsdeltagelse.
- 12 *Unge funksjonshemmede mener* at ungdom med behov for tilrettelagt eller
13 tilpasset bil skal ha mulighet til å få dette i en alder av 16 år, grunnet
14 øvelseskjøring. Det skal ikke være avhengig av foresattes økonomi.
- 15 *Unge funksjonshemmede mener* at det må gis tilgang på rimelige lån for
16 eksempel gjennom Husbanken, for nødvendige tilpasninger av boligen. For
17 andre tilpasninger bør man få tilskudd.
- 18 *Unge funksjonshemmede mener* rettigheten til brukerstyrt personlig assistanse
19 (BPA) ikke skal være avhengig av et minimumsbehov på 25 timer i uka, og ikke
20 være geografisk avgrensa. Funksjonsassistent må innvilges som en integrert del
21 av BPA.
- 22 *Unge funksjonshemmede mener* rettigheten til brukerstyrt personlig assistanse
23 må forskriftsfestes. Forskriften må vektlegge ordningen som
24 likestillingsverktøy, og sikre at man kan leve frie og selvstendige liv uansett
25 hvor man bor. Kommunenes kompetanse om BPA må styrkes.

26 **4. Ungdomshelse**

- 27 Ungdom med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer bruker
28 helsetjenester oftere og over lengre tid enn andre unge. I mange land er
29 ungdomsmedisin et etablert fagfelt, med en institusjon eller enhet som
30 koordinerer innsatsen på feltet.

1 I 2012 slo en rapport fra Helsedirektoratet fast at ungdom i Norge møtes av et
2 helsevesen som ofte ikke er tilpasset behovene og livssituasjonen for unge
3 mennesker.

4 Forskning tyder på at personer med funksjonsnedsettelse er mer utsatt enn
5 andre for vold og overgrep. Avhengighet av assistanse kan i noen tilfeller føre
6 til en særlig utsatthet. Studier viser at manglende registrerings- og
7 oppfølgingsrutiner påvirker voldsutsattes vurderinger av om de skal varsle eller
8 anmelde vold, og fører til frykt for ikke å bli trodd.

9 * * *

10 *Unge Funksjonshemmede* krever det må utvikles et varig og fleksibelt nasjonalt
11 rammeverk for ungdomshelse, som inkluderer både spesialist- og
12 primærhelsetjenesten, somatikk og psykisk helsevern, forebygging og
13 rehabilitering. Rammeverket må følges opp med årlige bevilgninger over
14 statsbudsjettet.

15 *Unge funksjonshemmede mener* at et godt ungdomshelsetilbud er avhengig av
16 en godt utbygd skolehelsetjeneste og andre lokale lavterskeltilbud i hele
17 landet. Det må settes av øremerkede tilskudd til stillinger i skolehelsetjenesten
18 og helsestasjoner for ungdom i alle kommuner og bydeler. Det må
19 forskriftsfestes bemanningsnormer.

20 *Unge funksjonshemmede krever* nasjonale retningslinjer for overganger i
21 spesialisthelsetjenesten. Det skal tas hensyn til behandlingsforløp,
22 brukermedvirkning og andre relevante argumenter for den enkelte pasient.

23 *Unge funksjonshemmede krever* at unge sikres tilgang til nødvendig assistanse
24 under sykehus- og rehabiliteringsopphold.

25

26 *Unge Funksjonshemmede mener* at ungdom skal ha tilgang til, og informasjon
27 om, tilpasset habiliterings- og rehabiliteringstilbud, lærings- og mestringssentre
28 og frisklivssentraler, uansett hvor de bor i landet. Det må utvikles retningslinjer
29 for utforming av tilbudene.

- 1 *Unge funksjonshemmede mener* at alder alene ikke skal være gyldig grunn til
2 eksklusjon fra behandlingsmetoder, legemidler og behandlingstilbud. Retten til
3 riktig behandling, uavhengig av alder, er prinsipiell.
- 4 *Unge funksjonshemmede krever* at ungdom må sikres tilpasset informasjon og
5 mulighet for reell medvirkning i eget helsetilbud, i helseforetakene og i
6 utforming av helsepolitikk.
- 7 *Unge funksjonshemmede krever* at brukerutvalg ved sykehusene må ha
8 ungdomsrepresentanter. Unge funksjonshemmede krever at ungdomsrådene
9 ved helseforetakene må velges av unge pasienter selv, enten ved
10 gjennomføring av valg på sykehus eller ved at brukerorganisasjoner nominerer
11 kandidater. Ungdomsrådene må inkluderes i alle prosesser som angår ungdom.
12 Ungdomsrådene må få klare mandat, tilstrekkelige ressurser og faglig støtte.
13 For å sikre reell innflytelse, må deres rolle forankres hos sykehusledelsen.
- 14 *Unge funksjonshemmede krever* at ungdom får tilpasset rådgivning i
15 helsetjenesten eller på nett om seksualitet, seksuell og reproduktiv helse og
16 seksualtekniske hjelpemidler. Helsepersonell må sikres kompetanse om
17 seksuell og reproduktiv helse for personer med funksjonsnedsettelse og
18 kroniske sykdommer. Kunnskap om dette må inn i grunnutdanningen til
19 helsepersonell.
- 20 *Unge funksjonshemmede mener* det trengs en systematisk heving av
21 kompetansen i den kommunale helse- og omsorgstjenesten når det gjelder
22 vold og overgrep mot barn, unge og voksne med nedsatt funksjonsevne. Det
23 må etableres registrerings- og oppfølgingsrutiner i alle kommuner. Informasjon
24 til voldsutsatte må være lett tilgjengelig på internett.
- 25 *Unge funksjonshemmede mener* tannhelse fullt ut må inkluderes i
26 Folketrygden. Tilgangen til tannhelsetjenester må ikke være reelt dårligere enn
27 tilgangen til andre helsetjenester. Dagens system gir dårligere tannhelse for
28 personer med varig lav inntekt som ikke fanges opp av særskilte ordninger.

29

1 **5. Demokratisk deltakelse**

2 Stabile, enkle og ubyråkratiske rammevilkår for organisasjonene er avgjørende
3 for demokratisk og inkluderende virksomhet som er tilgjengelig for alle, og for
4 at organisasjonene kan gi flest mulig gratis tilbud, prioritere det de selv mener
5 er viktigst for medlemmene, og bygge opp organisasjonen over tid.

6 * * *

7 *Unge funksjonshemmede krever* at myndighetene bygger ned barrierer for
8 demokratisk deltakelse. Mennesker med funksjonsnedsettelse og kronisk
9 sykdom skal ha like muligheter som andre til å være politisk aktive, og
10 myndighetene må sikre muligheten for hemmelig valg og tilgjengelige
11 stemmelokaler.

12 *Unge funksjonshemmede mener* frivillighetspolitikken må bidra til at frivillige
13 organisasjoner blir mindre avhengige av prosjektstøtte. Det innebærer økt
14 grunnstøtte til barne- og ungdomsorganisasjonene og organisasjoner for
15 personer med funksjonsnedsettelse.

16 *Unge funksjonshemmede mener* på samme grunnlag at spillmonopolet bør
17 opprettholdes, slik at frivilligheten er sikret inntekter fra Norsk Tipping også i
18 framtida. Frifond må styrkes, og skattefradraget for gaver til frivillige
19 organisasjoner økes.

20 *Unge funksjonshemmede mener* organisasjoner med begrenset
21 rekrutteringsgrunnlag må sikres grunnstøtte som gjør det mulig å drive et
22 stabilt, nasjonalt arbeid.

23 *Unge funksjonshemmede mener* at selvhjelps- og likepersonsarbeid skal
24 likestilles med andre aktiviteter som kriterium for økonomisk støtte til
25 organisasjonene.

26 *Unge funksjonshemmede mener* organisasjonene for unge med
27 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer må få bedre rammevilkår for å
28 drive internasjonalt ungdomsarbeid og utveksling på linje med andre barne- og
29 ungdomsorganisasjoner.

30 *Unge funksjonshemmede mener* det må utvikles nasjonale retningslinjer for
31 referansegrupper og brukerpanel. Retningslinjene skal innebære faktisk

1 påvirkning og effektiv dialog med beslutningstakere. Brukerutvalgene skal ledes
2 av en brukerrepresentant.

3 *Unge funksjonshemmede mener* regjeringen og alle kommuner har ansvar for å
4 sikre en kontinuerlig og konstruktiv dialog med organisasjonene om politikken
5 for personer med nedsatt funksjonsevne og kroniske sykdommer. Kommunene
6 må sørge for at rådet for funksjonshemmede, og rådet for eldre skal være to
7 separate råd.

8 *Unge funksjonshemmede mener* alle kommuner må ha et medvirkningsorgan
9 for ungdom, og minst én egen ungdomsplass i rådet for personer med
10 funksjonsnedsettelse. Kommunene må sikre reell representativitet, det vil si at
11 medlemmene i rådet representerer flere enn seg selv, for eksempel en
12 organisasjon, en brukergruppe eller en skole.

13 **6. Kultur og fritid**

14 Like muligheter til å delta i kultur- og fritidstilbud er en forutsetning for full
15 samfunnsmessig likestilling. Universell utforming er sentralt for å skape lik
16 tilgang for alle til kultur- og fritidstilbud. Samtidig kan også kunnskapsmessige
17 hindringer og fordommer hindre inkludering. Sivilsamfunnet har et selvstendig
18 ansvar for å fremme inkludering og motarbeide alle former for diskriminering
19 også i egne rekker.

20 * * *

21 *Unge funksjonshemmede mener* myndighetene må sikre at offentlige og private
22 kulturtilbud, herunder allmennkringkasting, er universelt utformet. Staten må
23 bære kostnadene med å gjøre eksisterende kultur- og fritidsarenaer
24 tilgjengelige også for personer med ulike typer funksjonsnedsettelse.

25 *Unge funksjonshemmede mener* at myndighetene må redusere økonomiske
26 barrierer for deltakelse på kultur- og fritidstilbud. Dette må gjøres på en måte
27 som ikke er stigmatiserende.

28 *Unge funksjonshemmede forventer* at alle barne- og ungdomsorganisasjoner
29 sikres nødvendige ressurser for at medlemmer med funksjonsnedsettelse og
30 kroniske sykdommer kan delta på linje med andre.

1 *Unge funksjonshemmede forventer* at medlemsorganisasjonene er
2 inkluderende arenaer for alle, uavhengig av kjønn, seksuell legning, kulturell
3 eller etnisk bakgrunn, religion, eller ulike former for funksjonsnedsettelse og
4 kroniske sykdommer.

5 *Unge funksjonshemmede mener* bevilgningene til ledsagerordninger og
6 transport til og fra aktiviteter må økes, slik at flere personer med
7 funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer kan drive fysisk aktivitet og
8 organisert idrett.